

ŞİDDET VE ŞİDDET EĞİLİMİ

Şiddetin tam bir tanımını yapmak çok kolay değildir. Şiddet, sözel ve psikolojik taciz, fiziksel zarar verme yanı sıra kabadayılık, bedenini kullanarak birine bilerek rahatsızlık verme eylemlerini de içeren bir kavramdır. Son bir yıl içerisinde fiziksel bir kavga içinde yer alma; yaşamı boyunca bir kez dahi bir silah taşıma veya ateşli silah dışındaki çakı, bıçak, jilet gibi kesici aletler taşımak da şiddet davranışı kapsamında değerlendirilmelidir. Şiddet içerikli davranışlar arasında öfke patlamaları, vurmak, tekmelemek, itmek, yaralamak, kavga etmek, başkaları ile ilgili tehditler savurmak ya da yaralamaya çalışmak, hayvanlara yönelik acımasız davranışlar, yangın çıkarmaya teşebbüs etmek ve eşyalara bilerek zarar vermek sayılabilir (Ögel, Taner, Eke, 2003 s:10-11).

Çocuklar okul öncesi dönemden başlayarak şiddet içerikli davranışlar sergileyebilirler. Bu davranışlar arasında öfke patlamaları, fiziksel şiddet davranışları (vurmak, tekmelemek, itmek, yaralamak) kavga etmek, başkalarını yaralamak ile ilgili tehditler savurmaya da yaralamaya çalışmak, hayvanlara yönelik acımasız davranışlar, yangın çıkarmaya teşebbüs etmek, eşyalara bilerek zarar vermek sayılabilir. Şiddet içerikli davranışlar öğrenilmiş de olabilir. Bu nedenle risk faktörlerini ve erken sinyalleri tanıyarak önleyici adımlar atmak akıllıca olacaktır (Ögel, Tarı, Eke, 2005 s:9).

ŞİDDET DAVRANIŞI İÇİN RİSK FAKTÖRLERİ VE ERKEN UYARI SİNYALLERİ

Gencin veya çocuğun şiddet davranışı sergileme riskini arttıran bazı çevresel veya kişisel özellikler şunlardır:

- **Sosyal olarak içe kapanma.** Geri çekilme riskli davranış gösteren çocuklarda önemli ipuçlarından biridir. Sosyal olarak içe kapanan çocuklarda depresif belirtiler, güven eksikliği, değersizlik ve reddedilme duyguları, zulüm edici davranışlar görülmektedir.
- **Aşırı izolasyon ve yalnızlık duyguları.** İzolasyon ve yalnızlık duyguları, çocuk ve ergenlerin akranları ile geçinmekte sorun ve anlaşılma hissi yaşamalarına ve de içerisinde bulunduğu ortama uyum sağlayamamasına yol açar. Bu durum çocukların sorunlar yaşamasına ve sonunda da şiddet içerikli davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.
- **Aşırı reddedilme duyguları.** İzolasyon ve reddedilme çocuklarda sıklıkla gözlemlenen bir duygudur.
- **Şiddet mağduru olmak.** Şiddet mağduru olan çocuklar gelecekte kendileri yeniden şiddete maruz kalabileceği gibi başkalarına şiddet uygulayan durumuna gelebilirler.
- **Dalga geçilme ve tacize uğrama duyguları.** Alay edilen, taciz edilen kişiler sosyal olarak içe kapanabilirler. Eğer bu duyguları doğru olarak ifade edebilecekleri ortamlar yaratılmaz ise bu duyguları öfke ve şiddet olarak dışa vurabilirler.

- **Şiddeti yazılar ve resimler ile anlatmak.** Çocuklar ve ergenler duygularını resimler, hikâyeler, şiirler, çizimler ile ifade etmeyi tercih ederler. Şiddet eğilimi olan çocuklar bunların ipuçlarını resimlerinde ya da yazılarında gösterebilirler. Bu tür bir veriyi çocuğun özellikleri ve içinde bulunduğu durum içerisinde değerlendirmek gerekir.
- **Kontrol edilemeyen öfke.** Herkes öfkelenir, öfke doğal bir duygudur. Ama unutmamak gerekir ki aşırı öfke şiddetin bir numaralı uyarı işaretidir.
- **Fevrilik ve düzenli/sürekli olarak vurma, sindirme, zorlayıcı davranışlar gösterme.** Genellikle zorbalık yaparak öfkelerini gösterirler. Zorbalık içeren davranışlar genellikle başka çocukları sindirmek amacıyla yapılır ve bizler için uyarı işaretleridir.
- **Disiplin öyküsü.** Kronik disiplin probleminin olması ciddi bir uyarı işaretidir. Okul kurallarına ve otoriteye karşı gelmek, sınırları zorlamak okullarda görülen şiddetin en belirgin uyarı işaretlerinden biridir.
- **Önceden yaşanmış şiddet ve agresif davranış hikayeleri.** Agresif/öfkeli davranışlar ve şiddet tekrarlayıcı bir özellik taşır. Bu tür davranışlar sadece insanlara değil hayvanlara yönelik de olabilir. Ateşle oynama, hayvanlara eziyet etme, insanların bilerek ve isteyerek canını yakmak anti sosyal davranış sorunu olan çocuk ve ergenlerde gördüğümüz işaretlerdir. Bu davranışlar daha ileriki yıllarda şiddet içerikli davranışlar için temel oluşturduklarından bizim için erken uyarı işaretleridir.
- **Farklılıklara toleransın olmaması ve ön yargılı olmak.** Ön yargılar ırksal, etniksel, dinsel, dilsel özelliklere ve de cinsiyete, yeteneklere ve fiziksel özelliklere bağlı olarak değişir. Farklılıklara toleransı olmayan ve önyargıları bulunan kişinin şiddet uygulama olasılığı artar. Şiddet uygulayacağı kişiler genelde önyargılı olduğu ve tolere edemediği insanlardır.
- **Madde ve alkol kullanımı.** Madde veya alkol etkisi altındaki çocuk ve ergenler şiddet içerikli davranışlarda bulunabilirler.
- **Çetelere bağlı olma.** Akranları tarafından dışlanmış ergenler bu gruplara ait olmak isteyebilirler. Gruba girebilmek için onların yaptıklarını yapabilirler ve zaman içinde o gruba bağlı olmaya başlarlar.
- **Silaha yasal olmayan yollardan ulaşma ve kullanma.** Ergenlerin yasal olmayan yollardan silah sahibi olmaları ve bunu kullanmaları ciddi bir tehdittir.
- **Ciddi şiddet tehdidi.** Ergenler kendilerine ve diğer öğrencilere yönelik ayrıntılandırılmış ciddi şiddet tehdidi içeren planlar yapıp bunları uygulamaya koyabilirler. (Ögel, Tarı, Eke, 2005)

ŞİDDET VE ŞİDDET EĞİLİMLİ ÇOCUKLARA YAKLAŞIM

ÖĞRETMENE ÖNERİLER

1.Şiddetin analizini yapın. Nedenlerini ve tetikleyici sebepleri belirleyin.

Ne gibi şiddet davranışları sergilediğini, daha çok hangi durumlarda, kime karşı şiddet uyguladığını, hem çocuktan, hem ailesinden hem de diğer öğretmenlerinden bilgi edinerek araştırın. Bunu yaparken, neden - sonuç ilişkisini kurmaya çalışın.

Bu nedenler; *insanları kontrol ederek isteklerinin yerine gelmesini sağlamak, öfke duygularını başka nasıl ifade edeceklerini bilmemek, bu yolla duygularını dışarı vurmaya ya da daha önceden kendisine zarar vermiş, canını yakan kişilerden intikam almak* olabilir. Ayrıca; *ev içinde istismara (fiziksel ve cinsel) veya şiddet içerikli uyarılara maruz kalmak (televizyon, filmler, İnternet, bilgisayar oyunları), alkol-madde kullanmak, aileye bağlı olumsuz etkenlere sahip olmak (yoksulluk, boşanma, işsizlik gibi) ve beyinde yaralanmaya bağlı hasar bulunması* şiddet içerikli davranışların sergilenmesine yol açabilir. Nedenleri araştırırken çocuğun davranışlarını, gelişim seviyesini göz önünde bulundurarak değerlendirmeyi unutmayın.

2. Şiddet uygulama konusunda çocuğun algısının neler olduğunu öğrenin.

Çocuğun sorunu nasıl algıladığını öğrenin. Şiddet davranışının sorumluluğunu başkalarına mı atıyor, ona göre sorun neden, nereden kaynaklanıyor, nelerden rahatsızlık duyuyor? Şiddet uygulamadan önce ve uyguladıktan sonra neler düşünüp, ne hissettiğini açıklaması için onu cesaretlendirin.

3. Şiddet uyguladığında verdiğiniz tepkilerde tutarlı olun.

Şiddet uyguladığında sergileyeceğiniz tavır belirleyin. Tutarsız biçimde kimi zaman görmezden gelmek kimi zaman tepki göstermek gibi karmaşık tutumlar içine girmeyin. Aynı şekilde, ailenin, çocuk şiddet içerikli davranışlar sergilediğinde ne gibi tepkiler verdiğini öğrenin. Aileye çocuğun şiddet davranışları karşısında sizin nasıl davrandığınızı anlatın. Ortak tutumlar belirleyin.

4. Olumlu davranışları övün, pekiştirin.

Olumlu davranışların pekişmesini istiyorsanız öğrencinizin olumlu tutum ve davranışları karşısında kayıtsız kalmayın. Bu tür durumlarda gerek bireysel olarak gerekse sınıf içinde öğrenciyi övecek sözlü ifadeler kullanın. “ Bu durumu sakinlikle karşılaman çok güzel bir davranış, seni kutluyorum”..v.s. gibi.

5. Duygularını ifade edebileceği olanaklar yaratın.

Duygularını tanımlamayı, ayırt etmeyi, onlar hakkında konuşmayı öğretin. Her görüşmede bir duyguyu ele alıp onu ne zamanlar yaşadığını, nasıl ifade ettiği ve başa çıktığı üzerine konuşun. Özellikle öfke duygusunu neyin tetiklediğini, bedeninde nerede hissettiğini, nelere yol açtığını, öfkenin sonucu olan şiddete maruz kalan kişilerin neler yaşayabileceğini ve alternatif davranışların neler olabileceği üzerine konuşun.

6. Aileyi bilgilendirin ve sürece dahil edin.

Okula gelip gitmelerini ve çocuklarının davranışları ile ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlayın. Aileyi bilgilendirirken yargılayıcı, suçlayıcı, öğrenciyi ötekileştiren bir üslup kullanmaktan özellikle kaçının. Ailenin desteği olmaksızın öğrenciyi ulaşamayacağınızı aileye ifade edin.

7. Aile içinde şiddet uygulanıp uygulanmadığını kontrol edin.

Aile içinde, çocuğa ya da eşe şiddet uygulanıp uygulanmadığını öğrenin. Öfkeye öfke ile karşılık vermemeleri gerektiğini anlatın. Model olma yöntemiyle şiddetin öğrenildiğini vurgulayın. Anne-baba çocuklarının şiddet içerikli davranışından rahatsız olurken, benzer bir yöntemin evde yetişkinler tarafından kullanılmasının ikilem olduğunu anlatın.

8. Okul psikolojik danışmanına yönlendirerek işbirliği yapın.

Şiddet davranışının başka bir psikolojik rahatsızlığın sonucu olarak ortaya çıkıp çıkmadığını anlamak için bir uzmandan yardım alın (*Karşı olma karşı gelme, davranım bozukluğu, dürtüsellik gibi*). Konu ile ilgili okul psikolojik danışmanından yardım alın. Gerek görülürse ilaç tedavisi ile ilgili değerlendirme için okul psikolojik danışmanı bir uzmana yönlendirme yapacaktır. Bilgi alışverişinde bulunun. Okul içinde kendi çalışmalarınızı çocukla yürütün. Çocuğun genel zihinsel ve duygusal işlevlerinin ne düzeyde olduğuna da dikkat edin.

Unutmayın:

Hangi davranışların şiddet ile sonuçlanacağı hakkında her zaman tahmin yapmak mümkün olmamaktadır. Bazı durumlarda gençlerin şiddet ve öfke ile ilgili değişik davranış ve duygu kombinasyonları vardır. Özellikle bu kombinasyonları analiz etmek müdahale için önemlidir. Eğer uyarı işaretleri şiddet davranışının yakında olabileceğini gösteriyor ise güvenlik ilk ve en önemli unsurdur. Öğretmen olarak sizler okul yönetimini bilgilendirmelisiniz. Okul yönetimi tarafından acil müdahalede bulunulmalı, gerekli durumda yasal işlem başlatılmalıdır. Yasal işlem için örnek teşkil edebilecek durumlar şunlar olabilir: çocuk; zamanı, mekanı ve metodu belirlenmiş bir öldürme planı yapılmışsa, tüfek ya da silah taşıyorsa. Ebeveynler de bu gibi durumlardan mutlaka haberdar edilmelidir. Erken ve son dakika işaretlerini bilmek güvenli okul olmanın ilk ve temel adımlarından biridir. Bir sonraki adım davranışsal ve duygusal olarak çocukların uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Bu noktada okul psikolojik danışmanı ve onun yönlendireceği uzmanlar devreye girerek sürecin sağlıklı yönetilmesine yardımcı olacaktır.

AİLELERE ÖNERİLER

1. Şiddetin nedenlerini ve tetikleyici sebepleri belirleyin.

Ne gibi şiddet davranışları sergilediğini, daha çok hangi durumlarda, kime karşı şiddet uyguladığını, hem çocuktan, hem öğretmenlerinden bilgi edinerek araştırın. Bunu yaparken, neden - sonuç ilişkisini kurmaya çalışın.

Bu nedenler; *insanları kontrol ederek isteklerinin yerine gelmesini sağlamak, öfke duygularını başka nasıl ifade edeceklerini bilmemek, bu yolla duygularını dışarı vurmaya ya da daha önceden kendisine zarar vermiş, canını yakan kişilerden intikam almak* olabilir. Ayrıca; *ev içinde istismara (fiziksel ve cinsel) veya şiddet içerikli uyarılara maruz kalmak (televizyon, filmler, İnternet, bilgisayar oyunları), alkol-madde kullanmak, aileye bağlı olumsuz etkenlere sahip olmak (yoksulluk, boşanma, işsizlik gibi), ve beyinde yaralanmaya bağlı hasar bulunması* şiddet içerikli davranışların sergilenmesine yol açabilir. Nedenleri araştırırken çocuğunuzun davranışlarını, gelişim seviyesini göz önünde bulundurarak değerlendirmeyi unutmayın.

2. Şiddet uygulama konusunda çocuğun algısının neler olduğunu öğrenin.

Çocuğunuzun sorunu nasıl algıladığını öğrenin. Şiddet davranışının sorumluluğunu başkalarına mı atıyor, ona göre sorun neden, nereden kaynaklanıyor, nelerden rahatsızlık duyuyor? Şiddet uygulamadan önce ve uyguladıktan sonra neler düşünüp, ne hissettiğini açıklamaları için onu cesaretlendirin.

3. Çocuğunuz şiddet uyguladığında verdiğiniz tepkilerde tutarlı olun.

Şiddet uyguladığında sergileyeceğiniz tavır belirleyin. Tutarsız biçimde kimi zaman görmezden gelmek kimi zaman tepki göstermek gibi karmaşık tutumlar içine girmeyin. Aynı şekilde, öğretmenlerinin, çocuk şiddet içerikli davranışlar sergilediğinde ne gibi tepkiler verdiğini öğrenin. Öğretmenlere çocuğunuzun şiddet içeren davranışları karşısında nasıl davrandığınızı anlatın. Ortak tutumlar belirleyin.

4. Olumlu davranışları övün, pekiştirin.

Olumlu davranışların çoğalmasını istiyorsanız çocuğunuzun olumlu tutum ve davranışları karşısında kayıtsız kalmayın. Bu tür durumlarda çocuğunuzun mutlu edecek sözlü ifadeler kullanın. *"Bu durumu sakinlikle karşılaman çok güzel bir davranış, seni kutluyorum"*..v.s. gibi.

5. Duygularını ifade edebileceği olanaklar yaratın.

Eğer şiddet içerikli davranışları karşısında sinirli, korkutucu ya da baskıcı bir tutum sergiliyorsanız çocuğunuz size duygularından bahsetmek istemeyecektir. Çocuğunuz kendini ifade edemediği için öfkeli, şiddet eğilimi gösteren biri olabilir. O'na "sen ne düşünüyorsun, neler hissettin, böyle durumlarda nasıl hissediyorsun?" gibi sorular yönelterek duygularını ifade edecek olanaklar yaratabilirsiniz. Böylelikle size olan güveni de artacaktır.

6. Konulan kurallar açık, net ve tutarlı olsun.

Kurallar uygulanırken tutarlı davranmak çok önemlidir. Konulan kuralların delinmeden uygulanması gerekir. Uygulanacak yaptırımlar durumdan duruma, zamandan zamana ve ebeveynlerin kendi arasında değişmemelidir. Delindiğinde ne olacağı da önceden kesin olarak belirlenmeli, çocuğunuz davranışının sonucunda ne ile karşılaşacağını bilmelidir. Bu sonuç da tutarlı olarak uygulanmalıdır. Kurallar ve sınırlar açık ve kesin olarak belirlenmeli, çocuğa ne yapmaması gerektiği söylendiği gibi ne yapması gerektiği de belirtmelidir. "*Caddede oynamanı istemiyorum.*" yerine "*Caddede oynadığında arabaların sana zarar vermesinden endişe ediyorum ve bu yüzden caddede oynamak yerine oyun parkında oynamanı istiyorum.*" denmesi gibi.

7. Evde herhangi bir şiddet uygulaması söz konusu ise derhal vazgeçin.

Ev içinde, çocuğa ya da evdeki herhangi bir bireye şiddet uygulanıyorsa çocuğunuzu şiddet eğilimli olmaktan korumanız çok zordur. Öfkeye öfke ile karşılık vermemeniz gerekir. Şiddetin model olma yöntemi ile öğrenildiğini unutmayın. Anne-baba olarak çocuğunuzun şiddet içerikli davranışından rahatsız olurken, benzer bir yöntemin evde yetişkinler tarafından kullanılması bir ikilemdir.

8. Okul psikolojik danışmanından yardım alın.

Konu ile ilgili okul psikolojik danışmanından yardım alın. Gerek görülürse ilaç tedavisi ile ilgili değerlendirme için okul psikolojik danışmanı bir uzmana yönlendirme yapacaktır. Bilgi alışverişinde bulunun.

MEDYADA ŞİDDET İÇERİKLİ DAVRANIŞLAR

Gerçekler

*Televizyonun çocuklara şiddet hakkında ne öğrettiğini biliyor muyuz? Yetişkin olarak bizler şiddetin ne tür acılara ve üzüntülere neden olduğunu biliyoruz ama televizyonda bu sanki eğlenceli bir şeymiş ve az acıya sebep olurmuş gibi gösteriliyor. Özellikle çocuklar için yapılan şovlarda ne kadar çok şiddet içerikli davranış olduğuna dikkat etmek gerekiyor.

*Televizyon karakterleri genellikle problemleri çözmek için şiddet içerikli davranışları kullanmaktadırlar. Çocuklar problemleri şiddet içermeyen şekilde çözmeyi öğrenmeliler.

*Çocuklar sadece ailelerinden öğrenmezler televizyondan da öğrenirler. Televizyondaki karakterlerin iyi ve kötü özelliklerini kendilerine model alırlar. Yapılan araştırmalarda bazı çocukların kavga etmeyi medyadaki şiddet içerikli olaylardan öğrendiğini, bazı çocukların da mağdur olmayı öğrendiklerini ortaya koymuştur.

*Medyada verilen ölüm, intihar cinayet haberlerinin bile çocukları olumsuz etkilediği yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır.

*Her gün şiddet içerikli yayınların takip edilmesi çocukların şiddeti hayatın normal bir parçası olarak düşünmelerine neden olmaktadır.

*Medyadaki şiddet içerikli yapımlar agresif davranışları körüklemektedir.

İpuçları

*Çocukların televizyon seyretme ve internet başında geçirdiği saatlere kısıtlama getirilmelidir.

*Çocuğun ne seyrettiğini ya da ne oynadığını mutlaka takip edin ve şiddet içeriği olmayan ya da az olan programları izlemelerini sağlayın.

*Çocukların odasına asla televizyon koymayın televizyon evin genel yaşam alanında bulunsun ki çocuğun ne izlediğini takip edebilsin.

*İzlediğiniz programda şiddet içerikli davranışlar var ise çocuklarınızın bunu izlemesine izin vermeyin.

* Çocuklara hayatın ve şiddet içerikli olayların televizyonda izlediklerinden ya da bilgisayarda oynadıklarından başka sonuçları olduğunu da anlatılması gerekmektedir.

*Çocuğunuza şiddet hakkındaki gerçekleri mutlaka anlatın şiddet içerikli davranışların acı ve üzüntüye neden olduğunu öğretin.

*Çocuklara şiddetin bir eğlence türü olmadığı anlatılmalıdır.

*

Unutmayın, Şiddet Öğrenilmiş Bir Davranıştır. Eğer Olumsuz Bir Davranış Öğrenilmişse Olumlu Bir Davranışı da Öğretebiliriz.

Kaynaklar:

*Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. Kültegin Ögel, İtir Tarı, Ceyda Yılmazçetin Eke. Yeniden Yayınları No:17, İstanbul, 2006

*Çocuk Dostu Okul Riskli Davranış Gösteren Çocuklara Yaklaşım. Kültegin Ögel, Sevil Taner, Ceyda Yılmazçetin Eke. Unicef, 2003

*Zor Çocuklar ve Gençler. Kültegin Ögel, Ceyda Yılmazçetin Eke, İtir Tarı, Bilge Erol. Yeniden Yayınları, İstanbul, 2005

*Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Atalay Yörükoğlu. Özgür Yayınları, İstanbul, 2000